

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2024.02.105>
УДК 811.161.2'373.45.613"20"

Г.М. КУЦАК, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
вул. Григорія Сковороди, 2, м. Київ, 04655
E-mail: hannakutsak@ukma.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-7901-2669>

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СЛОВОТВІРНОМУ ОСВОЄННІ НОВІТНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ДЛЯ ПОЗНАЧЕННЯ ДІЙ І СТАНІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ ХХІ ст.

У статті проаналізовано словотвірне освоєння новітніх іншомовних лексем для позначення дій і станів в українській мові ХХІ ст., встановлено тенденції відбору словотвірних засобів для їх дієслівного оформлення в контексті словотвірних норм. Систематизовано регулярно вживані питомі дієслівні словотвірні суфікси, що експлікують процесуальну семантику в освоєних чужомовних лексемах, виявлено варіанти їх адаптування до дієслівної системи української літературної мови.

Ключові слова: новітні запозичення, словотвірне освоєння, питомі словотвірні дієслівні суфікси, питомі словотвірні дієслівні префікси, чужомовні основи.

Поповнення лексичного складу української мови новими одиницями завжди привертало увагу науковців. Запозичення для позначення нових процесів, технологій, концепцій і под. особливо помітні в науковому й публіцистичному писемному мовленні. Іншомовні слова як джерело поповнення лексичної системи, вплив внутрішньомовних і позамовних чинників на лексико-семантичну, словотвірну адаптацію запозичень в українській мові, а також словотвірні моделі із чужомовними формантами досліджували О.А. Стишов (Стишов, 2005), В.М. Фурса (Фурса, 2005), М.І. Навальна (Навальна, 2011), І.О. Коробова (Коробова, 2013), Ю.В. Романюк (Романюк, 2013), Л.М. Архипенко (Архипенко, 2014), О.О. Тараненко (Тараненко, 2015), Я.В. Битківська (Битківська, 2019), М.П. Баган

Цитування: Куцак Г.М. (2024). Основні тенденції у словотвірному освоєнні новітніх запозичень для позначення дій і станів в українській літературній мові ХХІ ст. *Українська мова*, 2(90), 105—120. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2024.02.105>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

(Баган, 2020), В.П. Олексенко (Олексенко, 2021) та ін. Проблему нормативного освоєння іншомовної лексики, кодифікації новітніх запозичень порушували Н.Ф. Клименко (Клименко та ін., 2008), К.Г. Городенська (Городенська, 2009; 2013; 2020), Т.А. Коць (Коць, 2010), Є.А. Карпіловська (Карпіловська, 2011; 2012), Л.П. Кислюк (Кислюк, 2013) та ін.

На початку ХХІ ст., а надто у другому його десятиріччі, чужомовні одиниці потрапляли до української наукової мови та публіцистики так стрімко, що лінгвісти з об'єктивних причин подекуди не встигали оцінити доцільність їх уживання. Така активізація запозичень спричинила певну невпорядкованість: пристосування до граматичного ладу української мови відбувається неоднаково, часто з хитаннями у словотвірному освоєнні. На думку К.Г. Городенської, «аналізові нових словотвірних явищ, спричинених глобалізаційними впливами, процесів освоєння новітніх запозичень нерідко бракує критичної лінгвістичної оцінки, об'єктивності, фахових рекомендацій щодо потреби та доцільності їх уживання» (Городенська, 2013, с. 4). Освоєння запозичень у будь-якій національній мові потрібно ґрунтувати на традиціях їх уживання. Кодифікацію мовних одиниць пов'язують з упорядкуванням набутих у певний період розвитку мови змін, зумовлених об'єктивними чинниками. Її витлумачують також як «цілеспрямовані й свідомі селективні процеси вироблення норм літературної мови» (Скопченко, Цимбалюк, 2007, с. 183). Кодифікацію норми визначають як систематизацію «мовних явищ у словниках, граматиках, довідниках з культури мови, що орієнтують мовців на взірцеву *літературну мову*, дотримання установленної мовної норми» (Єрмоленко, 2004, с. 260).

Освоєння лексичних одиниць, запозичених з інших мов, — складний процес, який потребує випробування часом, мовною практикою, різними мовними нормами і передбачає, з одного боку, увідповіднення нової лексики з основними закономірностями української граматики, узвичаєними в мові словотвірними моделями, установлення несуперечливості освоєваної лексики соціокультурному характеру національної мови, підпорядкування чужомовних одиниць загальним стилістичним нормам мови-реципієнта; з іншого, — систематизацію сформованих нових правил, коригування комплексу мовних одиниць. Саме тому деякі явища в мовній практиці треба оцінювати в контексті прескриптивної норми, яку в українському мовознавстві витлумачують як «сукупність тенденцій відбору і правил уживання мовних засобів» (Коць, 2010, с. 175).

Лінгвісти вважають, що кодифікацію мовної одиниці завершує її фіксація в нормативних, загальномовних і галузевих словниках (Карпіловська, 2008, с. 151). За сучасних умов її ускладнено обсягом і динамікою їх надходження, розширенням функційних різновидів текстів, у яких постають нові чужомовні одиниці, що відбивають глобалізаційні процеси. До того ж, як констатувала Є.А. Карпіловська, «друковані й електронні тексти подають строкату картину побутування в мові означень нових понять суспільного життя, зокрема літературного стандарту й різнотипних субстандартів сучасної української мови» (там само). Систематизація пра-

вил у різних підсистемах мови відбувається неоднаково. Кодифікацію лексичних одиниць науковці вважають складнішою за кодифікацію, наприклад, орфографічних, частково й граматичних одиниць, які можна перевірити у відповідних словниках (Єрмоленко, 2014, с. 6). Наявність слова в лексикографічних працях не завжди потверджує його кодифікацію. За спостереженнями С.Я. Єрмоленко, те, що донедавна критерієм найвищої оцінки вважали кодифікацію норми в академічних словниках, сьогодні нейтралізовано (там само, с. 3). Демократизація суспільства, стрімкий розвиток нових технологій, застосування яких виходить за межі спеціалізованих сфер людської діяльності і які стають ближчими до пересічних громадян, а також відчутна стильова дифузія спричинили в аналізованій період певну неусталеність принципів запозичення лексичних одиниць.

Мета цього дослідження — проаналізувати словотвірне освоєння в українській літературній мові XXI ст. чужомовних основ для позначення дій і станів, визначити тенденції відбору словотворчих засобів для їх дієслівного оформлення.

До аналізу залучено дієслова, утворені переважно на українському ґрунті від чужомовних основ, одні з яких уже потрапили до реєстрів словників української мови¹, а інші поки що використані у спеціальному вжитку мовної практики в першій чверті XXI ст.

Установлюючи кодифікаційні ознаки слова, лінгвісти беруть за основу насамперед писемні тексти, що ілюструють уживання мовної одиниці, неодноразово зафіксованої з тією самою семантикою в певному (так само й фаховому) контексті. Швидке входження слів-чужинців до мовної практики сучасного українського суспільства й активне вживання їх у професійних сферах спонукають до вивчення засобів пристосування запозичень, аналізу відповідності / невідповідності цих засобів чинним нормам і систематизації найтипівіших уживань освоєних іншомовних одиниць. Значної кількості нових освоєних запозичених лексем поки що немає в нормативних, загальномовних чи галузевих словниках.

Відстежити появу нових мовних одиниць у науці й техніці активно допомагають тексти засобів масової інформації та фахові тексти різних галузей. Вони найвиразніше оприявнюють те, як мова «реагує» на глобалізаційні процеси: як поповнюється лексикон української мови, які зміни відбуваються у словотвірному освоєнні чужомовних одиниць. На думку Н.Ф. Клименко, «активна соціодинаміка впливає на лінгводинаміку, на розвиток лексики мов, активність та продуктивність словотвірних способів» (Клименко, 2017, с. 1).

Тривалий період українському науковому мовленню був властивий іменний характер — переважали терміни-іменники. Серед них було чимало лексем для позначення опредметнених дій і станів. Живомовна основа українського лексикону сприяє його врівноваженню в межах поняттєвих категорій у книжному мовленні: збільшенню кількості діє-

¹ До цих дієслів у дужках подано покликання на словники, у яких їх зафіксовано.

слів-термінів, які дедалі активніше замінюють іменники для позначення опредметнених дій і станів. Основний ресурс граматичного маркування освоєних одиниць у сучасній українській літературній мові становить суфіксальний словотвір. Саме тому на етапі динамічного входження нових чужомовних одиниць актуальним і надалі є їх словотвірний аналіз.

Мовна практика сьогодення засвідчує деяку неоднозначність у сприйманні й адаптуванні запозичень. З одного боку, намагання українців «долучитися» до глобалізаційних процесів спричиняє негативну тенденцію — появу значної кількості чужомовних одиниць в українському лексичному корпусі, з іншого, — прагнення мовців уживати звичні словоформи зумовлює позитивну тенденцію: використання питомих словотворчих засобів для пристосування іншомовних слів. Це відбувається переважно за допомогою продуктивних формантів з огляду на внутрішні закони сучасної української літературної мови. За узагальненнями О.Н. Синявського, у практичному застосуванні мають значення лише продуктивні словотворчі засоби, які можуть творити нові слова, тобто ті з них, що в підсвідомості народу сприймані «як живі словотворчі елементи» (Синявський, 2018, с. 117).

Широке вживання словотворчих засобів в освоєних запозиченнях робить їх упізнаваними, тому сучасне суспільство сприймає іншомовні одиниці здебільшого без проблем, за потреби пристосовує їх до української граматики, утворюючи від них іменники, прикметники, дієслова.

У досліджуваній період у практиці освоєння запозичень спостерігаємо тенденцію до активізації дієслівної деривації. У реєстрі «Словника української мови» у 20 томах (далі — СУМ-20) дієслова-інновації становлять значну частку всіх новотворів (Широков та ін., 2018, с. 80). Серед цих новотворів багато похідних від чужомовних одиниць.

Найбільше дієслівних лексем з'явилося насамперед у сфері інформаційних технологій, чимало — у царині бізнесу, фінансів, психології, косметології та ін. Серед них переважають дієслова, утворені від англізмів. Мовознавці поділили ці дієслова на дві групи: опосередковані англізми-дієслова зі зв'язаними коренями англійського походження та відсубстантивні англізми-деривати (Битківська, 2019, с. 64—65). Найпомітнішими з-поміж англізмів-дериватів, своєрідно маркованими є дієслова, утворені від іншомовних іменників із формантом *-инг-/інг-*. В українській мові вони сполучувані лише з питомих продуктивним дієслівним суфіксом *-ува-*, напр.: *банкінгувати*, *булінгувати*, *клінінгувати*, *копірайтингувати*, *майнінгувати*, *роумінгувати*, *свінгувати*, *серфінгувати*, *скринінгувати*, *трейдингувати*, *тjunінгувати* (СНА), *хостингувати*, *шопінгувати*. До деяких із них у нинішній мовній практиці зафіксовано варіанти — спільнокореневі дієслова із суфіксом *-и-*, пор.: *булінгувати* і *булити* (СНА, розм.), *копірайтингувати* і *копірайтити*, *майнінгувати* і *майнити* (СНА, комп.), напр.: *Хто, на вашу думку, може «булінгувати» (бути «булером»)?* (<https://tinyurl.com/kfuuksn2>, дата звернення: 15.01.2024)² і *Водночас найпоширенішими проблемами у колективах є булінг та мобінг (на-*

² В ілюстративному матеріалі збережено авторське слововживання.

сильство у сфері праці). Чому не варто **булити** і яка відповідальність передбачена за цькування? (<https://tinyurl.com/3hjf3wux>, дата звернення: 15.01.2024); **Володіти криптовалютами та майнігувати** мають право, зокрема, фізичні особи (<https://tinyurl.com/2e6hzmjb>, дата звернення: 15.01.2024) і **Волинянка** вкрала електроенергії на 400 тисяч, щоб **майнити** криптовалюту (<https://tinyurl.com/38eb2759>, дата звернення: 15.01.2024). Дієслово **шопінгувати** має спільнокореневий варіант **шопитися** (СНА), сформований суфіксом **-и-** та постфіксом **-ся**, який у структурі дієслова слугує засобом збереження граматичної семантики неперехідності, характерної для лексеми **шопінгувати**.

У деяких спільнокореневих дієслівних структурах чужомовний формант **-инг-/-інг-** залишено, аби усунути омонімію. Зокрема, різні лексичні значення виражає освоєне в українській мові новітнє запозичення **банкінгувати** (дія, процес, пов'язані з банкінгом — різновидом діяльності банку) і давнє запозичення **банкувати** ['здавати карти партнерам, маючи у своєму розпорядженні банк' (СІСТСС, с. 69)].

За допомогою дієслівних суфіксів **-ува-**, **-изува-/ізува-** освоєно чужомовні лексеми (здебільшого з англійської мови, рідше з німецької, французької, італійської чи інших мов) — дієслова та іменники, що є назвами опредметнених дій і станів або назвами предметів. Динамічне входження таких слів до сучасної української мови спричинило можливість по-різному тлумачити способи їх словотвірного освоєння. Нерідко складно визначити, від чужомовного дієслова чи іменника постало в ній похідне дієслово. Саме тому до наведених нижче дієслівних одиниць у дужках подано частиномовну належність лексем у мові-джерелі, яка може засвідчувати неоднозначне словотвірне освоєння цих дієслів в українській мові, пор.: **брендувати** (англ. ім. *brand*; СНА, *марк.*), **брифувати** (англ. дієсл., ім. *brief*; СНА), **вірирувати** (франц. дієсл. *virer*), **гайтувати** (*хайтувати*) (англ. дієсл., ім. *hure*; СНА), **гендерувати** (англ. дієсл., ім. *gender*), **грейдувати** (англ. дієсл., ім. *grade*), **дезавуювати** (франц. дієсл. *désavouer*; СУМ-20, *дипл., юр.*), **декантувати** (франц. дієсл. *décantier*; ВТССУМ; СУМ-20, *спец.*), **декупажувати** (франц. ім. *décourage*), **дрифтувати** (англ. дієсл., ім. *drift*; ВТССУМ; СНА), **імплементувати** (англ. дієсл. *implement*; ВТССУМ; СІСТСС; СУМ-20, *юр.*), **інаугурувати** (лат. дієсл., ім. *inauguro / inauguratio*; СУМ-20), **інсталиювати** (англ. дієсл. *install*; СНА, *комп.*; СУМ-20, *мист., комп.*), **кешувати** (англ. дієсл., ім. *cache*; СНА; СУМ-20, *інформ.*), **криптувати** (англ. ім. *stурto*), **лобіювати** (англ. дієсл., ім. *lobby*; ВТССУМ; СІСТСС; СУМ-20, *екон., політ.*), **модерувати** (англ. дієсл. *moderate*; СУМ-20, *інформ.*), **пінгувати** (англ. дієсл., ім. *ping*; СНА, *комп.*), **прокрастинувати** (англ. дієсл. *procrastinate*; СНА, *псих.*), **ранжувати** (англ. дієсл., ім. *range*; СІСТСС, *книжн.*) / **ранжирувати** (англ. дієсл., ім. *range*; ВТССУМ), **рендерувати** (англ. дієсл. *render*; СНА, *комп.*), **стробувати** (англ. дієсл., ім. *strobe*; ВТССУМ), **таргетувати** (англ. дієсл., ім. *target*; ВТССУМ; СНА, *марк.*), **тейпувати** (англ. дієсл., ім. *tape*), **тендерувати** (англ. дієсл., ім. *tender*), **форфейтувати** (англ. дієсл., ім. *forfeit, forfeiting*), **франувати** (франц. дієсл. *frapper*), **фрикувати** (англ. ім. *freak*), **хеджувати** (англ. дієсл. *hedge*; ВТССУМ, *фін.*), **чипувати** (англ. ім. *chip*; СНА).

За допомогою суфікса *-ирува-* оформлено зовсім небагато дієслів (*декантирувати, портирувати, ранжирувати*), причому вони мають спільнокореневі варіанти із суфіксом *-ува-* (*декантувати, портувати, ранжувати*). К.Г. Городенська звернула увагу на те, що в «дієслівному словотворенні та освоєнні дієслівних основ іншомовного походження мовна практика заблокувала не властивий українській мові словотвірний тип із суфіксом *-ирува-/-ірува-*. Його залишено лише в деяких дієсловах для усунення омонімії...» (Городенська, 2013, с. 11). Зокрема, таким можна вважати освоєння французького дієслова *virer* → *вірирувати* [‘фарбувати фотографічні зображення’ (ВТССУМ, с. 189)]. Структурний елемент *-ир-* дав змогу розмежувати питомих дієслово *вірувати* і чужомовне *вірирувати*.

Серед освоєних дієслівних лексем з формантами *-изува-* / *-ізува-*, *-фікува-* наявні ті, що співвідносні із запозиченими спільнокореневими іменниками на *-изація* / *-ізація*, *-фікація* для позначення опредметнених дій чи станів, пор.: *авторизувати* (англ. дієсл. *authorize*; ВТССУМ; СІСТСС; США; СУМ-20) і *авторизація* (ВТССУМ, спец.; СІС; СІСТСС, інформ., спец., фін.; США, комп.; СУМ-20), *віртуалізувати* (англ. дієсл. *virtualize*; ВТССУМ; СУМ-20, інформ.) і *віртуалізація* (ВТССУМ, спец.; США; СУМ-20, спец.), *диджиталізувати* (англ. дієсл. *digitalize*) і *диджиталізація* (США), *емпатизувати* (англ. дієсл. *empathize*) і *емпатизація*, *інтелектуалізувати* (англ. дієсл. *intellectualize*; ВТССУМ; СІСТСС; СУМ-20, книжн., інформ.) і *інтелектуалізація* (ВТССУМ, книжн.; СІСТСС, книжн.; СУМ-20, книжн.), *стигматизувати* (англ. дієсл. *stigmatize*; США, соц.) і *стигматизація* (ВТССУМ; СІС; США, соц.), *тендеризувати* (англ. дієсл., ім. *tender*; СІСТСС, фін.) і *тендеризація*, *токенізувати* (англ. дієсл. *tokenize*; США, комп.) і *токенізація* (комп., лінгв.), *автентифікувати* (англ. дієсл. *authenticate*; США, комп.; СУМ-20) і *автентифікація* (ВТССУМ; США, комп.; СУМ-20), *верифікувати* (англ. ім. *verification*; ВТССУМ; СУМ-20, книжн.; США) і *верифікація* (ВТССУМ; СІС; СІСТСС, наук., спец.; США, комп.; СУМ-20, книжн.). Напр.: *Для тих, хто планує або тільки почав диджиталізувати свій бізнес, я визначив чотири ключові елементи...* (<https://tinyurl.com/4f96vkm>, дата звернення: 28.03.2024) і *Необхідно зазначити, що саме диджиталізація стане рушійною силою повоєнного відновлення національної економіки* (<https://tinyurl.com/4m5jmbb8>, дата звернення: 28.03.2024); *Уміння емпатизувати особливо важливе під час психотерапевтичних і психопедагогічних розмов, мета яких — глибше пізнання себе* (<https://tinyurl.com/2sasuu27>, дата звернення: 28.03.2024) і *Наступною основною наративною стратегією оповіді у художніх текстах для дітей постає наративна емпатизація* (<https://tinyurl.com/y3e9y46s>, дата звернення: 28.03.2024); *Новий інструмент дасть сторонам змогу автентифікувати свої відео та фотографії за допомогою так званих облікових даних із водяним знаком...* (<https://tinyurl.com/3ewcy2hv>, дата звернення: 28.03.2024) і *Двофакторна автентифікація — один із найдієвіших способів захисту облікових записів: електронної пошти, месенджерів, акаунтів у соцмережах та інших* (<https://tinyurl.com/9x9kyn89>, дата звернення: 17.04.2024).

Продуктивним в освоєнні нових запозичень є також дієслівний суфікс *-и-*. Оформлені ним дієслова мають спільнокореневі кореляти серед чужомовних дієслів та іменників, зокрема й відабrevіатурних назв, напр.: *апгрейдити* (англ. дієсл., ім. *upgrade*; США), *апдейтити* (англ. дієсл., ім. *update*), *апрувити* (англ. дієсл. *approve*), *апсайклити* (англ. дієсл. *upcycle*), *аутсорсити* (англ. дієсл. *outsource*; США, бізн.), *банити* (англ. дієсл., ім. *ban*; США, комп.), *бафити* (англ. дієсл. *buff*; США, косм.), *бекапити* (англ. ім. *backup*; США, комп.), *бїлдити* (англ. дієсл., ім. *build*; США, комп.), *бітбоксити* (англ. дієсл., ім. *beatbox*; США, муз.), *вебінарити* (англ. ім. *webinar*; США, комп.), *вейтити* (англ. дієсл., ім. *vape*), *гейтити* (*хейтити*) (англ. дієсл., ім. *hate*; США), *голдити* (*холдити*) (англ. дієсл. *hold*; США, фін.), *донатити* (*донеїтити*) (англ. дієсл. *donate*; США), *драйвити* (англ. дієсл., ім. *drive*; США), *зумити* [‘проводити відеоконференцію в програмі Zoom’ (англ. ім. *zoom*; США)], *комїтити* (англ. дієсл. *commit*), *конектити* (англ. дієсл. *connect*; СУМ-20, інформ., жарг.), *копінастити* (*копінейстити*) (англ. дієсл. *copy-paste*; США), *крафтити* (англ. дієсл., ім. *craft*), *майнити* (англ. дієсл., ім. *mine*; США, комп.), *менторити* (англ. ім. *mentor*), *памтити* (англ. дієсл., ім. *put*), *піарити* (англ. ім.-абрєв. *PR*; СІСТСС, розм.; США; СУМ-20, розм.), *піттити* (англ. дієсл., ім. *pitch*; США), *постити* (англ. дієсл., ім. *post*; США, розм.), *пулити* (англ. дієсл. *pull*), *пушити* (англ. дієсл., ім. *push*; США, комп.), *рерайтити* (англ. дієсл., ім. *rewrite*; США), *ресайклити* (англ. дієсл. *recycle*), *ресерчити* (англ. дієсл., ім. *research*), *скролити* (англ. дієсл. *scroll*; США, комп.), *спамити* (англ. дієсл., ім. *spam*; США, комп.), *спойлерити* (англ. ім. *spoiler*; США), *сталжерити* (англ. дієсл., ім. *stalk / stalker*; США, соц.), *стендапити* (англ. дієсл. сполука, ім. *stand-up*; США), *стримити* (англ. дієсл. *stream*; США), *фармити* (англ. дієсл., ім. *farm*; США, гейм.), *фоловити* (англ. дієсл. *follow*; США) / *фоловерити* (англ. ім. *follower*), *фрілансити* (англ. дієсл., ім. *freelance*), *хардкодити* (англ. дієсл. *hardcode*), *чейнити* (англ. ім. *chain*; США, комп.), *чекїтити* (англ. дієсл. сполука, ім. *check-in*), *челенджити* (англ. дієсл., ім. *challenge*).

Деякі дієслова постали на ґрунті активно вживаних чужомовних власних назв пошукових систем і соціальних мереж за допомогою суфіксів *-и-* [напр.: *гуглити* (США) ← *Google*, *інстаграмити* (США) ← *Instagram*, *твітити* (США) ← *Twitter*, *фейсбучити* (США, розм.) ← *Facebook*] та *-изува-* [напр.: *інтернетизувати* (СУМ-20) ← *Internet*]. У лексемі *фейсбучити* відповідно до норм української морфології відбулося чергування звуків [к] — [ч].

Досі спостерігаємо хитання у словотвірному освоєнні деяких дієслів, про що свідчать наявні варіанти — спільнокореневі дієслова із суфіксами *-ува-* та *-и-*, пор.: *блюрувати* і *блюрити* (*блюрити*) (англ. дієсл., ім. *blur*; США), *дебагувати* і *дебажити* (англ. дієсл., *debug*; США, комп.), *ковїдувати* і *ковїдити* (утворено від англ. абрєвіатури *COVID*), *мерджувати* і *мерджити* (англ. дієсл. *merge*), *монїтувати* (англ. дієсл. *monitor*; США) і *монїторити* (англ. дієсл. *monitor*; США; СУМ-20, розм.), *скрабувати* і *скрабити* (англ. дієсл., ім. *scrub*; косм.), *тригерувати* і *тригерити* (англ. дієсл., ім. *trigger*; псих., розм.), напр.: *ОКЕЙ GOOGLE*, як *блюрувати об-*

личчя на відео? (<https://tinyurl.com/2mf97ххе>, дата звернення: 26.03.2024) і Міноборони робило впродовж восьми років тренінги для журналістів, як треба знімати, що не можна захоплювати горизонти, треба **блюрити** ті всі прив'язки до місцевості (<https://tinyurl.com/2u8pfky9>, дата звернення: 26.03.2024); Якщо не **скрабувати** шкіру регулярно, то її відмерлі клітини можуть з'єднатися з природним шкірним жиром і блокувати пори (<https://tinyurl.com/4bb3z4gr>, дата звернення: 28.03.2024) і Тому постійно користуватися безсульфатним шампунем небажано. Його потрібно або чергувати зі звичайним, або добре **скрабити** шкіру голови, щоб очистити її (<https://tinyurl.com/3jvp8wye>, дата звернення: 28.03.2024); Можливо, гнів для конкретного пацієнта не є проблемою і не **тригерує** вживання, а більший вплив мають інші емоції та почуття (<https://tinyurl.com/2p8awпху>, дата звернення: 27.03.2024) і Політолог пояснив, що депутати намагаються «не **тригерити**» суспільство такими темами і не готові брати на себе відповідальність за те, що нормами законопроекту можуть зловживати на місцях (<https://tinyurl.com/38t7nujх>, дата звернення: 28.03.2024).

Поодинокі дієслова освоєно за допомогою питомих суфіксів *-а-*, *-і-* / *-ї-*: *клікати* (англ. дієсл., ім. *click*; США; СУМ-20, інформ.), *лайкати* (англ. дієсл. *like*; США; СУМ-20, жарг.), *тегати* (англ. дієсл., ім. *tag*; США, комп.), *депюїти* (англ. дієсл. *deploy*; США, комп.), напр.: Українців закликають поширювати інформацію про полонених у соцмережах і **тегати** «Червоний Хрест» (<https://tinyurl.com/cjxxbpb5>, дата звернення: 30.03.2024); *io.net* відома своєю здатністю швидко та ефективно **депюїти** кластери графічних процесорів (GPU) будь-якого масштабу для інженерів машинного навчання (ML)... (<https://tinyurl.com/msw9nu23>, дата звернення: 17.04.2024).

Від деяких із названих вище лексем утворено за допомогою постфікса *-ся* деривати, що поповнили склад зворотних дієслів: *авторизуватися* (США, комп.), *інагуруватися* (СУМ-20), *інтернетизуватися* (СУМ-20, інформ.), *кешуватися*, *олігархізуватися* (СУМ-20, книжн.), *тейпуватися*, *зумитися*, *конектитися* (СУМ-20, інформ., жарг.), *піаритися* (СУМ-20, розм.), *чатитися* (США, комп.), *чекінитися* (США), напр.: У Пенсійному фонді України (ПФУ) розповіли, як **авторизуватися** у мобільному застосунку «Пенсійний фонд» (<https://tinyurl.com/3a5uv9nf>, дата звернення: 30.03.2024); Тут можна задати інтервал між оновленнями кешу, а також вказати кількість сторінок, які будуть **кешуватися** через задані проміжки часу (<https://tinyurl.com/ytav6c2х>, дата звернення: 30.03.2024). У певних дієслівних лексемах постфікс *-ся* майже не додає їм значенневого відтінку, пор.: *зумити* [‘проводити відеоконференцію в програмі Zoom’ (США)] і *зумитися* [‘спілкуватися в онлайновому форматі за допомогою програми Zoom’], *чатити* [‘установлювати зв'язок в інтернеті, у чаті’] і *чатитися* [‘спілкуватися в чаті’ (США)], напр.: *Найпростіше: учні проходять передноворічні дистанційні майстер-класи, приміром, з виготовлення паперових прикрас, різдвяних вінків, пряничних будиночків, а потім «зумлять» результати, обирають переможців* (<https://tinyurl.com/4zxuzmf2>, дата звернення: 30.03.2024) і *Що означає поняття «якісний зв'язок»? Це коли ви маєте 4G,*

як удома, відвідуючи рідних у селі або подорожуючи країною. Можете «зумитися» з колегами в дорозі з Одеси до Ужгорода без переривань (<https://tinyurl.com/46uxfbgz>, дата звернення: 30.03.2024); З 31 липня з'явиться підтримка всіх країн — тоді можна буде **чатити** з неймережами і українцям (<https://tinyurl.com/mv4a5jrt>, дата звернення: 20.04.2024) і Холодильник, пральна машина, мікрохвильова піч і інша побутова техніка від LG навчилася **чатитися** з господарем (<https://tinyurl.com/tru453dn>, дата звернення: 20.04.2024).

Іншомовні словотворчі форманти в деяких дієсловах виокремлюємо внаслідок зіставлення їх із спільнокореновими основами. Таким є регулярно вживаний префікс *re-* із семантикою зворотної, повторної дії [напр.: **ребрендити** — 'здійснювати ребрендинг — комплекс заходів, спрямованих на заміну або модифікацію бренду' (англ. дієсл. *rebrand*; США, *марк.*), **перайтити** — 'створювати тексти на замовлення, переробляючи інші тексти' (англ. дієсл., ім. *rewrite*; США)] і дещо рідше вживаний префікс *de-*, що вербалізує семантику 'припинити, заперечити, усунути щось' [напр.: **дефрагментувати** — 'усунути процес фрагментації для оновлення та оптимізації логічної структури розділу фізичного диска, щоб забезпечити зберігання файлів у неперервній послідовності кластерів' (англ. дієсл. *defragmentate*; СУМ-20, *інформ.*)]. У поповненні лексики української мови запозиченнями спостерігаємо чимало прикладів одночасного пристосування до сучасної української мови споріднених спільнокоренових дієслів із префіксом і без нього. У такому разі складно встановити напрям похідності. Спільнокореневі лексеми могли потрапити до сучасної української мови безпосередньо з англійської чи іншої мови з префіксом або постати за допомогою цього префікса від освоєних суфіксальним способом дієслів, пор.: **ребрендувати** (англ. дієсл. *rebrand*) і **брендувати**, **реімплантувати** (англ. дієсл. *reimplant*; *мед.*) і **імплантувати**, **репостити** (англ. дієсл., ім. *repost*; США) і **постити**, **ретвітити** (англ. дієсл., ім. *retweet*; США) і **твітити**, **делегітимізувати** / **делегітимувати** (англ. дієсл. *delegitimize* / *delegitimize*; СУМ-20, *юр.*) і **легітимізувати** / **легітимувати** і под., напр.: **Інтраопераційно реімплантувати в протез різні артерії довелося у 17 пацієнтів...** (<https://tinyurl.com/4vtufms3>, дата звернення: 30.03.2024) і **Neuralink зараз ще вдосконалює продукт, що складається з крихітного пристрою та дротів з електродами, а також робота, який вирізує шматок черепа людини та імплантує його в мозок** (<https://tinyurl.com/3k4th25b>, дата звернення: 30.03.2024); **З наступного тижня користувачі, які хочуть ретвітити вміст, що було позначено як оманливий, отримуватимуть підказки із джерелом достовірної інформації** (<https://tinyurl.com/uux5tsev>, дата звернення: 30.03.2024) і **«Припиніть твітити, пане президенте», — порадив Трампу голова Мюнхенської конференції з безпеки** (<https://tinyurl.com/324n8fmp>, дата звернення: 30.03.2024).

Другий етап словотвірного освоєння запозичень засвідчує те, що від багатьох адаптованих у сучасній українській мові дієслівних основ утворено деривати за допомогою питомих продуктивних словотворчих префіксів *за-*, *з-/с-*, *на-*, *роз-*, *по-*, *про-*, *пере-*, що виражають узвичаєну для

них словотвірну семантику. Зокрема, у дієсловах *заапрувити*, *забанити* (СНА, комп.), *загуглити* (СНА, комп.), *задонатити* (*задонейтити*) (СНА), *закомітити*, *запулити*, *запітчити* (СНА), *запушити*, *захейтити*, *заюзати* префікс *за-* вказує на реалізацію дії, її результат, напр.: *Девід Хольц, головний виконавчий директор Midjourney, повідомив, що вони близькі до того, аби забанити фото політиків на найближчий рік* (<https://bezpeka.media/news/2077>, дата звернення: 30.03.2024); *МТС не мала ніяких інвестиційних планів тут, нові власники вже закомітили 400 млн на розвиток в Україні* (<https://tinyurl.com/3t2688pe>, дата звернення: 30.03.2024); *Фонд розвитку інновацій обрав проекти, які цього року отримають гранти на розвиток. Саме вони мали змогу запітчити свої ідеї Михайлу Федорову та Іллі Кабачинському* (<https://tinyurl.com/3jrpjfaft>, дата звернення: 30.03.2024); *Так, деякі коментатори поспішили захейтити Мішину, зауваживши, що демонстрація подібних розваг «не на часі» в умовах терористичної повномасштабної війни* (<https://tinyurl.com/4max5ajv>, дата звернення: 30.03.2024). У дієслівних лексемах *заблюрити* (СНА), *затейпувати*, *намайнити*, *розпіарити* (і в похідному від нього дієслові *розпіаритися*) префікси *за-*, *на-* і *роз-* передають семантику результативної дії, поширеної на / в певному просторі [напр.: *Єдине: перед півфіналом часу в лікаря, щоб нормально затейпувати ногу, було мало* (<https://tinyurl.com/3anpd2um>, дата звернення: 30.03.2024)], чи інтенсивно-результативної дії [напр.: *Виходить, що теоретично за добу можна намайнити 14 млн монет* (<https://tinyurl.com/33bxx5h5>, дата звернення: 30.03.2024); *Це був звичайний піар. Щоб продати товар, його потрібно розпіарити* (<https://tinyurl.com/uk3w998x>, дата звернення: 30.03.2024)].

На результативність, завершеність дії вказує префікс *з-/с-*: *скопінастити*, *скрафтити*, *змерджити*, *зресайклити* [напр.: *Серед перешикод, які не дозволяють просто «скопінастити» стратегію, попередні невдачі України, такі як постійні зміни прем'єр-міністрів і масовий відтік працездатного населення за кордон через систему вимагання з боку правоохоронних органів, а також через тиск на малий, середній і великий бізнес* (<https://tinyurl.com/3dtect8v>, дата звернення: 30.03.2024); *Що спільного у вірусних тіктоках та у вірусів? Як скрафтити круту броню проти хвороб у реальному житті?* (<https://tinyurl.com/yc33xckz>, дата звернення: 20.04.2024)]. У дієсловах *поресерчити*, *пропіарити*, *проранжувати* (*прорангувати*), *проскролити* (СНА, комп.) словотворчі форманти *по-*, *про-* передають семантику тривалості, але обмеженої певним відтинком часу, дії, напр.: *Якщо реальних клієнтів поки що немає, вибери будь-який продукт і зроби для нього стратегію. Поресерчи ринок, проведи опитування серед знайомих, які потрапляють у цільову, та цікаво все презентуй* (<https://tinyurl.com/2f9swv24>, дата звернення: 27.03.2024); *В міністерстві пояснили, що до створення єдиної платформи може долучитися кожен небайдужий громадянин. Для цього потрібно: <...> натиснути на розділ «Опитування» або проскролити екран вниз та знайти розділ «Допоможіть нам зробити платформу кориснішою»; пройти невелике опитування про те, яку інформацію ви хотіли би бачити на єдиній*

платформи (<https://tinyurl.com/yp24cdhs>, дата звернення: 27.03.2024). Префіксальна морфема *пере-* в освоєному дієслові **переінсталиувати** дублює словотвірне значення ‘повторити / відновити дію’ запозиченого префікса *re-*, наявного у структурі англійського слова *reinstall* та освоєного відповідника **реінсталиувати**, пор.: «Потім ви можете відформатувати жорсткий диск, **переінсталиувати** операційну систему та додатки, запускати будь-які доступні оновлення та, нарешті, відновити заблоковані файли з вашого резервного пристрою», — зазначають у Європолі (<https://tinyurl.com/4bskvz9a>, дата звернення: 27.03.2024) і *Однак якщо ми хочемо захищати демократію і якщо би ми хотіли її реінсталиувати після втрат від вірусу глупоти, то мусимо взятися до роботи: всі разом і кожен окремо* (<https://zbtuc.eu/node/55090>, дата звернення: 27.03.2024). У лексемі **розвіртуалити** (і в похідному від нього дієслові **розвіртуалитися**) [відповідник — англ. *devirtualize* (СНА)] префікс *роз-*, як і чужомовний формант *де-* в освоєній основі **девіртуалізувати**, виражає словотвірне значення ‘припиняти / припинити, усувати / усунути щось’, пор.: *Щоб «розвіртуалити» інформацію та донести її до широкого кола жителів, ініціатори створення сайту «Ті, хто тримає небо» замовили у місцевого художника-графіка Сергія Садчикова портрети кожного з героїв* (<https://tinyurl.com/2p97jz2k>, дата звернення: 27.03.2024); *Основний мотив учасників першої зустрічі — познайомитися, перейняти досвід і «розвіртуалитися» після спілкування в мережі* (<https://tinyurl.com/ytjxfb19>, дата звернення: 27.03.2024); *Але до другого туру треба дійти, і для цього потрібно максимально **девіртуалізувати** своїх виборців* (<https://tinyurl.com/3zvnxs8>, дата звернення: 07.04.2024).

Цілком очевидно, що питомі префікси адаптують дієслова з іншомовним коренем до видової системи української літературної мови, а дієслова із запозиченим префіксом залишаються двовидовими.

Досі не зафіксовані у відповідних лексикографічних працях дієслівні лексеми, що вербалізують нові дії чи стани і до яких у сучасному українському лексиконі немає однослівних відповідників, виявляють перспективу закріпитися в українських галузевих терміносистемах. Їх функціонування відстежуємо у професійних контекстах, насамперед у сфері новітніх технологій, напр.: *Зловмисник **криптував** віруси для обходу антивірусного захисту та крадіжки паролів* (<https://tinyurl.com/3p4trhxz>, дата звернення: 21.02.2024); *Том Вандербільт провів експеримент — впродовж року він вчився співати, малювати, жонглювати, грати в шахи та **серфінгувати*** (<https://tinyurl.com/mryezvdc>, дата звернення: 21.02.2024); *Але реальність така, що під виглядом мирних демонстрацій ХАМАС провела в Єрусалимі організовану військову операцію, метою якої було **делегітимувати** право Ізраїлю на існування як держави, захист своїх кордонів і своїх громадян* (<https://ufra.org.ua/blog/3957>, дата звернення: 21.02.2024); *Як правильно **тейпувати** тазостегновий суглоб?* (<https://tinyurl.com/yc7vtzdv>, дата звернення: 15.04.2024) та ін.

Деякі з дієслівних лексем, похідних від іншомовних основ, уже наявних у сучасних українських словниках, мають словотвірні варіанти. Таким є, наприклад, дієслово **декупажувати**, паралельно з яким у мовній

практиці вживають дієслово *декупувати*, що не має іншомовного сегмента *-аж*, пор.: *На них 55 дітей з дитячих будинків області вчилися розмалювати яйця, зокрема, на воску, декупажувати їх, прикрашати печиво, робити фігурки з фетру, квіти з бісеру, великодні листівки* (<http://www.golos.com.ua/article/268007>, дата звернення: 15.04.2024) і *Меблі в дизайні спальної кімнати для дівчини можна самостійно оформити — перефарбувати, розписати або декувати, покрити кракелюрним лаком* (<https://tinyurl.com/udytgrpsb>, дата звернення: 15.04.2024) і под. Проте утинання такого іншомовного сегмента ускладнює сприйняття значення дієслова.

Чужомовні дієслова термінного характеру загалом задовольняють потреби в найменуванні нових дій і станів в українській літературній мові ХХІ ст. Але їх в українській термінології вже надмір, до багатьох із них є національні відповідники. У зв'язку із цим лінгвісти висловлювали і висловлюють тепер цілком слушні застереження проти посиленого запозичення слів із різних мов, переважно з англійської. Зокрема, М.П. Баган, проаналізувавши проблему англізації сучасного українськомовного комунікативного простору, застерегла, що активне використання дієслів, адаптованих до української граматики за допомогою питомих афіксів, хоч і «засвідчує потужність українськомовної асиміляції англійської лексики», проте призводить до загалом не бажаного для будь-якої мови явища — звуженого вживання питомої лексики (Баган, 2020, с. 43).

Які зі словотвірних варіантів дієслів буде відібрано до сучасного українського лексикону, зокрема до її термінології, і чи набудуть вони статусу кодифікованих мовних одиниць, побачимо в перспективі. Є.А. Карпіловська констатувала: «Це проблема конкурування слів зі спільним категорійним значенням, слів, що позначають те саме поняття. У таких випадках перед нормалізаторами мови, або її нормувальниками (от і маємо назви-конкуренти!), постає завдання з'ясувати їхню семантичну будову, стилістичний потенціал, відповідність їхньої форми чинним правописним нормам і внаслідок такого аналізу вибрати з-поміж конкурентів найкраще означення або обґрунтувати доцільність збереження в мові їх усіх» (Карпіловська, 2012, с. 139).

Отже, у першій чверті ХХІ ст. простежуємо помітну тенденцію до освоєння запозичень, що постали внаслідок як позитивних, так і негативних впливів інших мов на сучасну українську літературну мову, насамперед на її наукову сферу та публіцистику. У словотвірному пристосуванні запозичень, що вербалізують дії та стани, спостерігаємо найактивніше використання питомих словотворчих суфіксів *-ува-*, *-и-* та досить обмежене вживання суфіксів *-изува- / -ізува-*, *-фікува-*, *-ирува- / -ирува-*, *-а-*, *-і-* / *-ї-*, що маркують лексико-граматичні значення дієслівних лексем. Водночас посилені темпи процесів запозичення, що їх фіксує мовна практика українських ЗМІ та різних професійних сфер, зокрема й терміносистем, створюють невмотивоване, безпідставне перенасичення цих сфер чужомовними одиницями, словотворчими формантами тощо. Неконтрольоване вживання таких одиниць спричиняє нівелювання націо-

нальних рис дієслівної системи української літературної мови. Ця проблема спонукає до переосмислення способів поповнення терміносистем різних галузей науки новими чужомовними одиницями, до критичнішого їх використання.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ВТССУМ — Бусел В.Т., Василега-Дерибас М.Д., Дмитрієв О.В., Латник Г.В., Степенко Г.В. (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ — Ірпінь: Перун.

СІС — Музичко Л.В., Шкарапута Л.М., Морозов С.М. (уклад.). (2019). *Словник іншомовних слів*. Київ: Наукова думка. <http://surl.li/tkkql> (дата звернення: 27.03.2024).

СІСТСС — Биби́к С.П., Сюта Г.М. (2006). *Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання*. Харків: Фоліо.

СНА — Белей Л., Гончаренко А., Ківу М., Олександрук І. (уклад.). (2022). *Словник новітніх англїзмів*. Київ: Наукова думка. <http://www.inmo.org.ua/> (дата звернення: 04.03.2024).

СУМ-20 — *Словник української мови: у 20 т.* (2010—). Київ: Наукова думка. <https://sum20ua.com/> (дата звернення: 27.03.2024).

ЛІТЕРАТУРА

Архипенко Л.М. (2014). Особливості засвоєння іншомовних структурних елементів у системі української мови. *Матеріали IV Міжнародної наукової конференції «Сучасна українїстика: наукові парадигми мови, історії, філософії»* (с. 58—63). Харків: Видавець Іванченко І.С.

Баган М.П. (2020). Англїзація сучасного українськомовного комунікативного простору: причини, основні вияви та наслідки. *Українська мова*, 1(73), 38—53.

Битківська Я. (2019). Словотвір англїцизмів у підсистемі українського дієслова. *Українознавчі студії*, 20, 64—70.

Городенська К.Г. (2009). Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови. *Українська термінологія і сучасність*, 8, 3—9. Київ: КНЕУ.

Городенська К.Г. (2013). Нові явища та процеси в українському словотворенні: динаміка чи деструкція словотвірних норм? *Українська мова*, 2(46), 3—12.

Городенська К. (2020). Морфолого-словотвірне перевнормування запозичених прикметників в усталених словосполученнях. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*, 1(43), 92—99.

Єрмоленко С.Я. (2007). Кодифікація норми. *Українська мова. Енциклопедія* (с. 269). Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана.

Єрмоленко С.Я. (2014). Ціннісний критерій кодифікації літературної норми. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна*, 50, 3—7.

Карпіловська Є.А. (2008). Вплив інновацій на стабільність мовної системи: регулятори системної рівноваги. *Мовознавство*, 2—3, 148—158.

Карпіловська Є. (2011). Норма в сучасному українському словотворенні: зразок і реальність. *Культура слова*, 74, 43—51.

Карпіловська Є. (2012). Мода на слова і норма мови. *Культура слова*, 77, 134—140.

Кислюк Л.П. (2013). Освоєння нової іншомовної лексики системою українського словотвору. *Мовознавчий вісник*, 16—17, 112—122.

Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П. (2008). *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.

- Клименко Н. (2017). Словотворення в українському науковому стилі початку ХХІ ст. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 64, 1—13.
- Коробова І.О. (2013). Словотвірне освоєння новітніх запозичень сучасною українською мовою. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Філологія, педагогіка, психологія*, 27, 158—162.
- Коць Т.А. (2010). *Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі*. Київ: Логос.
- Навальна М.І. (2011). *Динаміка лексику української періодики початку ХХІ ст.* Київ: Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бурого.
- Олексенко В.П. (2021). Структурно-семантичні особливості неолексем на позначення культурно-мистецької сфери. *Записки з українського мовознавства*, 28, 149—168. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2021.28.235532>
- Романюк Ю.В. (2013). Словотворчі ресурси структурування системи сучасного українського дієслова. *Мовознавчий вісник*, 16—17, 123—132.
- Синявський О. (2018). *Норми української літературної мови*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бурого. (Уперше опубліковано 1931).
- Скопненко О.І., Цимбалюк Т.В. (уклад.). (2007). *Мала філологічна енциклопедія*. Київ: Довіра.
- СТИШОВ О.А. (2005). *Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі засобів мас. інформації)*. Київ: Пугач.
- Тараненко О.О. (2015). *Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ—ХХІ ст.)*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бурого.
- Фурса В.М. (2005). *Семантико-граматичне та словотвірне освоєння невідмінюваних імен*. Київ.
- Широков В.А., Симоненко Л.О., Стратулат Н.В., Томіленко Л.М., Шевченко Л.Л. (2018). Динаміка лексико-семантичного складу Словника української мови у двадцяти томах. *Лінгвістично-інформаційні студії: Праці Українського мовно-інформаційного фонду НАН України: у 5 т.* Том III: Тлумачна лексикографія (кн. 3). Київ: Український мовно-інформаційний фонд НАН України.

Статтю отримано 22.04.2024

LEGEND

ВТССУМ — Busel, V.T., Vasyleha-Derybas, M.D., Dmytriiiev, O.V., Latnyk, H.V., & Stepenko, H.V. (Eds.). (2005). *Large explanatory dictionary of the Modern Ukrainian language*. Kyiv — Irpin: Perun (in Ukrainian).

СІС — Muzychko, L.V., Shkaraputa, L.M., & Morozov, S.M. (Eds.). (2019). *Dictionary of foreign words*. Kyiv: Naukova dumka. Retrieved March 20, 2024 from <http://surl.li/tkkql> (in Ukrainian).

СІСТСС — Bybyk, S.P., & Siuta, H.M. (2006). *Dictionary of foreign words: interpretation, word formation and word usage*. Kharkiv: Folio (in Ukrainian).

СНА — Belei, L., Honcharenko, A., Kivu, M., & Oleksandruk, I. (Eds.). (2022). *Dictionary of the latest anglicisms*. Kyiv: Naukova dumka. Retrieved March 15, 2024 from <http://www.inmo.org.ua/> (in Ukrainian).

СУМ-20 — *Dictionary of the Ukrainian language: in 20 vols.* (2010—). Kyiv: Naukova dumka. Retrieved March 27, 2024 from <https://sum20ua.com/> (in Ukrainian).

REFERENCES

- Arkhypenko, L.M. (2014). Peculiarities of assimilation of foreign language structural elements in the Ukrainian language system. *Materials of the IV International Scientific Conference “Modern Ukrainian Studies: Scientific Paradigms of Language, History, Philosophy”* (pp. 58—63). Kharkiv: Vydavets Ivanchenko I.S. (in Ukrainian).

- Bahan, M.P. (2020). Anglicization of the modern Ukrainian-speaking communicative space: causes, main manifestations and consequences. *Ukrainian language*, 1(73), 38—53 (in Ukrainian).
- Bytkivska, Ya. (2019). The lexicon of anglicisms in the subsystem of the Ukrainian verb. *Ukrainoznavchi studii*, 20, 64—70 (in Ukrainian).
- Fursa, V.M. (2005). *Semantic-grammatical and word-forming learning of indeclinable nouns*. Kyiv (in Ukrainian).
- Horodenska, K.H. (2009). New borrowings and innovations against the background of the phonetic and word-forming subsystems of the Ukrainian literary language. *Ukrainian terminology and modernity*, 8, 3—9. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).
- Horodenska, K. (2013). New phenomena and processes in Ukrainian word formation: dynamics or destruction of word-formation norms? *Ukrainian language*, 2, 3—12 (in Ukrainian).
- Horodenska, K. (2020). Morphological and lexical renormalization of borrowed adjectives in established word combinations. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Philology*, 1(43), 92—99 (in Ukrainian).
- Karpilovska, Ye.A. (2008). The influence of innovations on the stability of the language system: regulators of system equilibrium. *Linguistics*, 2—3, 148—158 (in Ukrainian).
- Karpilovska, Ye. (2011). The norm in modern Ukrainian word formation: sample and reality. *Word culture*, 74, 43—51 (in Ukrainian).
- Karpilovska, Ye. (2012). Fashion for words and the norm of speech. *Word culture*, 77, 134—140 (in Ukrainian).
- Klymenko, N.F., Karpilovska, Ye.A., & Kysliuk, L.P. (2008). *Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon*. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
- Klymenko, N. (2017). Word formation in the Ukrainian scientific style of the beginning of the XXI century. *Bulletin of Lviv University. Philological series*, 64, 1—13 (in Ukrainian).
- Korobova, I.O. (2013). Word-forming mastering of the latest loanwords in the modern Ukrainian language. *Scientific Bulletin of the UNESCO Department of KNLU. Philology, pedagogy, psychology*, 27, 158—162 (in Ukrainian).
- Kots, T.A. (2010). *Literary norm in the functional-stylistic and structural paradigm*. Kyiv: Lohos (in Ukrainian).
- Kysliuk, L.P. (2013). Mastering a new foreign language vocabulary using the system of Ukrainian word creation. *Linguistic Bulletin*, 16—17, 112—122 (in Ukrainian).
- Navalna, M.I. (2011). *Dynamics of the lexicon of Ukrainian periodicals of the beginning of the XXI century*. Kyiv: Instytut ukrainskoï movy; Vydavnychi dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).
- Oleksenko, V.P. (2021). Structural-semantic features of neolexes for the designation of the cultural and artistic sphere. *Notes on Ukrainian Linguistics*, 28, 149—168 (in Ukrainian).
- Romaniuk, Yu.V. (2013). Word-forming resources for structuring the modern Ukrainian verb system. *Linguistic Bulletin*, 16—17, 123—132 (in Ukrainian).
- Shyrovkov, V.A., Symonenko, L.O., Stratulat, N.V., Tomilenko, L.M., & Shevchenko, L.L. (2018). Dynamics of the lexical-semantic composition of the Dictionary of the Ukrainian language in twenty volumes. *Linguistic and information studies: Proceedings of the Ukrainian language and information fund of the National Academy of Sciences of Ukraine: in 5 vols*. Vol. 3: Interpretive lexicography (bk. 3). Kyiv: Ukrainskyi movno-informatsiynyi fond NAN Ukrainy (in Ukrainian).
- Skopnenko, O.I., & Tsymbaliuk, T.V. (Eds.). (2007). *A small philological encyclopedia*. Kyiv: Dovira (in Ukrainian).
- Styshov, O.A. (2005). *Ukrainian vocabulary of the end of the 20th century (based on mass media material)*. Kyiv: Puhach (in Ukrainian).
- Syniavskiy, O. (2018). *Norms of the Ukrainian literary language*. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho. (Original work published 1931) (in Ukrainian).
- Taranenko, O.O. (2015). *Updated models in the word-formation system of the modern Ukrainian language (late 20th — 21st centuries)*. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).

- Yermolenko, S.Ya. (2004). Codification of the norm. *Ukrainska mova. Entsyklopediia* (p. 260). Kyiv: Vyd-vo "Ukrainska entsyklopediia" im. M.P. Bazhana (in Ukrainian).
- Yermolenko, S.Ya. (2014). A valuable criterion for the codification of a literary norm. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Serii: Filolohichna, 50, 3—7* (in Ukrainian).

Received 22.04.2024

Hanna Kutsak, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
National University of Kyiv-Mohyla Academy
2 Hryhoriia Skovorody St., Kyiv 04655, Ukraine
E-mail: hannakutsak@ukma.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-7901-2669>

THE MAIN TRENDS IN THE WORD-FORMATIVE ADAPTATION OF THE LATEST BORROWINGS TO DENOTE ACTIONS AND STATES IN THE UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE OF THE 21 ST CENTURY

At the beginning of the 21 st century, especially in its second decade, foreign units were entering to the journalistic and scientific Ukrainian language so rapidly that linguists sometimes did not have time for objective reasons to evaluate their "quality" and the appropriateness of their use. The activation of borrowings caused a certain disorder: adaptation to the grammatical system of the Ukrainian language occurs unevenly, often with hesitation in word-formative adaptation. A significant number of new adapted borrowed lexemes are not yet in normative, general or industry dictionaries.

The most verb lexemes appeared primarily in the field of information technology, quite a few verb lexemes appeared in the field of business, finance, psychology, cosmetology etc. Lexemes of the foreign languages (mostly from English, less often from German, French, Italian or other languages) such as verbs and nouns were adapted in Ukrainian using verb suffixes *-yva-*, *-izyva-*. The dynamic entry of such words into modern Ukrainian has caused a multitude of ways of them adaptation. It is often difficult to determine whether a verb in the Ukrainian language has been formed from a foreign verb or noun. This indicates the ambiguous word-formation adaptation of the analyzed verbs. The verb suffix *-u-* also proved to be productive in adaptation of the new borrowings. The verbs formed with it have common root correlates among foreign verbs and nouns. We observe hesitation in the word-formative adaptation of some verbs. It is indicated by the availability of common root variants with suffixes *-yva-* and *-u-*. Derivatives that have replenished the stock of reflexive verbs have been formed from some of the analyzed lexemes either with the help of the postfix *-ся*, or this postfix and the suffix *-u-*.

Among the prefixes which found in borrowed verb lexemes, the prefix *pe-* is regularly used and the prefix *de-* is somewhat less used. In enriching the lexicon of the Ukrainian language with borrowings, there are many cases of simultaneous adaptation to modern Ukrainian of related verb structures: with a prefix and without it. Sometimes it is difficult to establish the direction of derivation. Common root lexemes could have entered modern Ukrainian directly from English or another language with a prefix or have been formed with a prefix from verbs adapted in a suffixal way. The second stage of word-formative adaptation of borrowings shows that derivatives have been formed from many verb bases adapted in modern Ukrainian using proper Ukrainian productive word-forming prefixes *za-*, *z-(c)-*, *na-*, *poz-*, *no-*, *npo-*, *nepo-*, which express the word-formative semantics usual for them.

Unmotivated, groundless oversaturation of modern Ukrainian literary language with borrowed lexemes, word-formative formants, etc., uncontrolled using of such units lead to the leveling of national features of the Ukrainian language. This problem prompts a rethinking of ways to replenish the terminological systems of various branches of science with new borrowed language units and this problem prompts to a more critical usage of criteria for adaptation of foreign lexemes.

Keywords: borrowings to denote actions and states, word-formative adaptation, proper Ukrainian word-forming verb suffixes, proper Ukrainian word-forming verb prefixes, foreign languages bases.